

KLÂSİK TÜRK ŞİİRİ'NDE TURNA'YA DÂİR
(Gazi Üniversitesi HBVAE Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,
S.28, Kış 2003)

Ömür Ceylân

Tabîatın aslî ve tabîî üyeleri olan hayvanlar, insanlığın pagan inanç dönemlerinden beri en güçlü kültür dinamiklerinden birisi olagelmüşlerdir. Hayata dair pek çok bilgiyi onlarla birlikte öğrenen insan için, totem çağında bir nevi ongunlar kültü olan hayvanlar âlemi, semâvî dinlerin yaşandığı asırlarda da önemini kaybetmemiş; kutsanan ve idealize edilen türlerinin yanı sıra kötü, çirkin, korkunç, ilginç vb. her çeşit kavramın karşılığı birer motif olarak düşünce ve inanç dünyasında varolmuşlardır.

İnsanlığın hayvanlar âlemiyle olan köklü ve renkli münâsebetinin tüm ayrıntılarıyla takip edilebileceği yegâne alanlardan birisi de Türk inanç, düşünce ve kültür tarihidir denebilir. İlkel çağlarda kendilerine yırtıcı hayvanları ve alıcı kuşları *hayvan ata (töz)* olarak seçen ve uzun asırlar boyunca yalnız at üzerindeyken hayatı okuyabildiğine inanan Türkler için hayvanlar; tüm coğrafyalarda ve tüm asırlar boyunca bayraklara, sancaklara konulan armalar; dağlara, nehirlere, göllere, şehirlere ve hatta millî kahramanlara verilen isimler olacak kadar önem taşımışlardır. Yüzyıllardır Türk'ün sevgilisi suna boylu, duduk dilli, keklik sekişli bir güzel ve Türk güzelinin yavuklusu da kurt belli, şahin bakışlı, aslan gibi; koç gibi bir yiğittir.

Türk kültür coğrafyasında yaşayan hayvanlar içerisinde kuşların farklı ve önemli bir yeri vardır¹. Kuşlarla ilgili İslâmiyet öncesi inanç birkimini İslâmî rivâyetlerle de zenginleştiren Türkler; mîmâriyelerinden halk danslarına, kıyâfetlerinden mezar taşlarına, deyim ve atasözlerinden sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerine kadar bütün kültür alanlarında kuşlardan esinlenmiş ve yararlanmışlardır.

Sekiz bini aşkın farklı türü barındıran kuşlar dünyasının, özellikle müstesnâ özelliklere sahip olan veya Anadolu'da bulunan ve bilinen bazı üyeleri, diğer hemcinslerine nazaran Türk kültür atlasında daha fazla önemsenmiştir. Çok sık anılan ve pek çok yönüyle

¹ Kuşların Türk kültür ve medeniyetindeki yeri ve önemini vurgulayan derli toplu bilgi için bkz: Halil Ersoylu; "Türk Dünyası'nın Folklor ve Etnoğrafyasında Süs Unsuru Olarak Kullanılan Bazı Kuşlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl:2, C.2, S.8, Ekim 1980; "Türk Dünyasının Düşünce, Dil ve Edebiyatındaki Bazı Kuşlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl:2, C.2, S.11, Nisan 1981; "Türk Dünyası İnanç ve Yaşayışındaki Bazı Kuşlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl:3, C.3, S.17, Nisan 1982; "Kuş" mad., *Dergah Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986; L. Sami Akalın; *Türk Folklorunda Kuşlar*, KBY, Ankara 1993.

dil-kültür malzemesi olan bu kuşlardan bazıları mitolojik çağrışımlarıyla (ankâ, hümâ, kaknüs vd.), bazıları olağanüstü özellikleriyle (papağan, ebâbil, semender vd.), bazılarıysa etraflarında geniş inanç ve rivâyet hâleleri oluşturulan doğal fizyolojik nitelikleriyle (akbaba, baykuş, güvercin, doğan, karga, kartal, kaz, keklik, kumru, leylek, şahin vd.) dikkat çekmektedir². Anılan kuşlardan bazıları gibi *turna* da ardında barındırdığı mitolojik, mistik, fizyolojik ve tarihî-folklorik çağrışımlarla Türk kuşlarının en önemlilerinden biridir.

Araplar'ın *kürkiyy*³, Farlar'ın *bâtir* ve *küleng*⁴ dedikleri turna, edebî metinlerimizde daha ziyade *turna* ve *küleng* adlarıyla geçer. Çok iri, uzun bacaklı, uzun boyunlu, kısa kuyruklu, sürücül kuşlardır. Gagaları kalın ve düzdür. Gençleri kahverengidir. Sesi gür, çığlıksı ve trompet tonundadır. Ağır kanat vuruşları ile sürüler halinde “V” oluşturarak uçarlar. Tek tük ağaçlık sulak yerler, bataklıklar, sulak alanlar etrafındaki ekili tarlalar ve çayırlarda yaşarlar. Hububat taneleri ve böceklerle beslenirler⁵. Çiftleşme esnasında enteresan dans gösterileri yaparlar⁶.

Turna bir ayağı üzerinde yürür. Öbür ayağını kıvrarak havada tutar. Yürürken yalpalar, ayağını sertçe bastığı takdirde yerin yarılacağından korktuğu farzedilir. Gençleri, yaşlanan anne ve babalarının bakımlarını üstlenirler⁷. Turnalar göç sırasında aralarından birini reis seçerler ve ona uyarlar. Geceleri konaklar ve uyurlar. Yine aralarından birisi nöbetçi olur ve diğerlerine zarar gelmemesi için uyumaz. Eti helaldir, beyni dalak büyümesine iyi gelir⁸.

“İslâmiyet öncesi Türk inanışlarında Gök Tanrı dışındaki ilahlardan biri olarak kabul edilen turna, mübarek, akıllı, her hareketi doğru, mukaddes bir kuştur. Bu sebeple uçuşları bir düzen ve sıra içerisinde olur. İnsanların yer yüzünde yaptıkları fena hareketlerden teessür duyarak, zaman zaman yollarını şaşırırlar. Turnanın yolunu şaşırtmak ve onu havada tutmak günah sayılır. Muhtemelen Ayzıt'ın timsali sayıldığı için Başkurt folklorunda öldürülmesi hoş

² Kuşların Divan şiirindeki kullanım alanları için bkz: Ömür Ceylan; *Kuş Cenneti Şiirimiz – Klâsik Türk Şiirinde Kuşlar*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2003.

³ *El-Mu'cemü'l-Vasît*; İstanbul (yty), s. 783.

⁴ *Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*; MEBY, Ankara 1984, C.I, s. 217; C.III, s. 1565.

⁵ Turnanın fizyolojik özellikleri şu kaynaklardan derlenmiştir: İlhami Kızıroğlu; *Türkiye Kuşları*, OGMY, Ankara 1989; Nihat Turan; *Kuşlar*, Ankara 1990; Ömer L. Hoccoğlu; *Av Kuşlarımız*, Orman Bakanlığı Yayınlar Dairesi, Ankara 1992; Herman Heinzl-Richard Fitter-John Parslov; *Türkiye ve Avrupa'nın Kuşları*, Çeviren ve Uyarlayan: Kerem Ali Boyla, Doğal Hayatı Koruma Derneği Yayını (yty) Lotorito Lombarda İtalya.

⁶ Turnaların çiftleşme raksından esinlenerek oynanmakta olan *Turna Barı* için bkz: Metin And; “Anadolu Halk Dansları ve Halk Tiyatrosunun Özellikle Hayvan Benzetmeceleri Bakımından Asya Kökenleri”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C.III, Ankara 1983.

⁷ Kemaleddin Demîrî; *Hayâtü'l-Hayevân fi-Garâ'ibi'l-Mahlûkât Tercemesi I-II*, Hazırlayan: Kadir Meral, Çelik Yayınları, İstanbul 1997, s. 218-221.

⁸ Aynur Koçak; *Ahmet Bîcan'ın Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2003, s. 379.

karşılanmayan turna, Anadolu’da da avlandığı takdirde avcısına felaketler getiren bir av kuşudur. Yine Anadolu’da kız güzellik sembolü ve halk şiirimizin gurbet ve sıla çağrışımları taşıyan habercisidir. Alevî-Bektâşî geleneğinde İlâhî aşkla yola giden iman-ikrar sahibi canları, turna katarı âyîn-i cemi temsil eder. Cem âyini sırasında okunan nefeslerin en ünlülerinden biri de *turna semahıdır*⁹.”

Türk düşünce ve duyuş dünyasında yankı bulan her türlü hayat unsurunun izlerine cönklerde ve divân-ı ilâhiyâtlarda olduğu gibi klâsik divanlarımızda da rastlayacağımız şüphesizdir. Nasilki cönklerdeki folklorik bilgileri halk şâirlerimizin geleneksel üslûbunu belirleyen genel kabulleriyle ve dîvân-ı ilâhiyâtlardaki tasavvufî mâlûmâtı tekke şâirlerimizin sûfî terminoloji ile ördükleri didaktik şiir anlayışlarının yardımıyla izah etmek mümkünse, divanlardaki kültür malzemesini de ancak divan şâirlerinin mirasçısı oldukları sanat anlayışının kılavuzluğunda anlayabilir ve yorumlayabiliriz. Divan şiiri geleneği dînî ya da lâdînî her türlü fikir, konu, duyuş, düşünce, nesne, tabir vb. malzemeyi pekçok yönden idealize ederek billurlaştırılmış bir estetik zemin yaratmış, dolayısıyla bu zeminde boy gösteren her ne varsa adeta varlıklarından sıyrılarak bir başka boyuta ulaşmıştır. Divan şâirlerinin bugün bizim için anlaşılabilir ve ulaşılmaz gelen muhayyileleri bu sanat anlayışı ile yetişmiş ve beslenmiştir. Bu şiirle ilgili hangi araştırmayı yaparsanız yapın, ya da bir divanın kapağını hangi niyetle açarsanız açın; sizi karşılayacak olan ilk şey divan şâirinin zekası ve kayıt tanımaz hayal gücü olacaktır. Turna örneğinde de durum bundan farklı değildir.

*Mantuku't-Tayr*¹⁰, *Lisânü't-Tayr*¹¹ ve *Dehmurg*¹² gibi, kahramanları kuşlardan oluşan mesnevîlerimizde turna bu kahramanların arasında yoktur¹³. Fakat halk şiirinde olduğu gibi divan şâirlerimizin de turnaya bîgâne kalmadıkları görülmektedir. Belli bir düzen içinde ve “V” formunda uçan turnaların, gökyüzünde oluşturdukları kompozisyon, geleneğimizin tüm şâirlerine ilhâm olmuştur. Halk şâirlerinin *alay alay* ve *bölük bölük* ikilemeleriyle ifâde ettikleri bu görüntü, divan şiirinde *hayl-i küleng*, *katâr-ı küleng*, *saff-ı küleng* vb. tamlamalarla

⁹ Halk edebiyatımızda turna hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Şükrü Elçin; “Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi”, *Halk Edebiyatı Araştırmaları 1, 2.* bsm., Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s.63-75.

¹⁰ Gülşehrî, *Mantuku't-Tayr*, (Tıpkı basım, Ön söz: Âgah Sırrı Levent), TTKY, Ankara 1957.

¹¹ Ali Şir Nevâî; *Lisânü't-Tayr*, Hazırlayan: Mustafa Canpolat, TDKY, Ankara 1995.

¹² Derviş Şemsî; *Dehmurg*, Hazırlayan: Mahmut Kaplan, Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı yayını, Manisa 2003.

¹³ Gülşehrî, Attâr’dan yaptığı tercümesinde Attâr’ın andığı on kuştan balıkçıl ve kuyruksalanı dışarıda bırakarak eserinde bülbül, papağan, baykuş, tavus, kaz, keklük, hümâ ve doğana yer vermiştir. Nevâî bu sekiz kuşa kumru, güvercin, sülün, kartal, ördek ve tavuğu da ekleyerek kuşların sayısını on dörde çıkarmıştır. Şemsî’nin *Dehmurg*’unda ise on kuş, karakter ve meşgaleleri farklı on insan tipini simgeler: baykuş/sûfî, karga/şâir, papağan/âlim, akbaba/kalender, bülbül/hânenide, hühdüd/hâkim, kırlangıç/müneccim, tavus/tüccar, keklük/çiftçi, leylek/mürşid.

anlatılır. Her beyit için yeniden kurduğu semantik dünyayı her şeyden çok, ince dikkatlere dayandırılmış benzetmelere borçlu olan divan şâiri, gökyüzünde müthiş bir cezbe, intizâm ve teslimiyet içerisinde uçan turna sürüsünü, sevgilisinin bulunduğu mahalleye âdetâ istemleri dışında giden âşıkların gönül/can kuşlarına benzetir:

Gökde efgân iderek sanma geçer *hayl-i küleng*
Çekilür kûyına murgân-ı dil ü cân saf saf

Bâkî¹⁴

(Gök yüzünde feryatlar ederek geçenleri turna sürüsü zannetme. Gönül kuşları bölük bölük senin bulunduğun mahalleye doğru çekilmektedir.)

Renklerinde hâkim olan gri ve kül rengi, turna sürüsünün gök yüzüne yükselen bir dumana benzetilmesine zemin hazırlamıştır. Fakat şâir, kendisinden beklendiği gibi bu benzetmeyle yetinmez. Hasret ateşiyle kavrulmakta olan gönlünden kopmuş *âh dumanı* göğün 4. tabakasına kadar yükselmiş bir turna sürüsünü andırmakta iken, şâir aşkı ile o derece kendinden geçmiştir ki kendi âh dumanının bu derece yükseklerle çıkış sebebini dahi kavrayamamaktadır. Gönlündeki hasret ateşi mi artık sönmüştür (vuslat), yoksa yeniden bir kat daha mı tutuşmuştur (hasret) ?! Zîrâ ateş, en etkili dumanını ilk yakıldığında ve söndürüldüğünde verir:

Bilmem ki söndü yohsa yeniden mi aldı dil
Çıkdı sipihr-i çârüme *saff-ı küleng-i âh*

İzzet Mola¹⁵

(Gönül[deki aşk ateşi] söndü mü yoksa yeniden mi tutuştu bilmiyorum.
[Zîrâ] âhın turna katarı göğün 4. tabakasına dek yükseldi¹⁶.)

Turna alayları yalnız şahsî ızdırapların ifâdesi sırasında esin kaynağı değildirler. Şâire göre sırasını hiç şaşırmadan ilerleyen aylar ve yıllar da, düzenleriyle insanı imrendiren turna sürülerini kıskandırırçasına geçip gitmektedirler:

Cümlesi reşk-fezâ-yı *saff-ı ra' nâ-yı küleng*

¹⁴ Bâkî, *Divan*, Hazırlayan: Sabahattin Küçük, KBY, Ankara 1994, s. 241.

¹⁵ Keçecizâde İzzet Molla, *Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr*, Bulak 1255, s. G/171.

¹⁶ Divan şiirindeki sevgili tipinin çok zaman gayri müslim tahayyül edildiği pek çok beyitle sâbittir. Şâir, âhını Hz. İsa'nın kıyâmete dek istirahatgâhı olduğuna inanılan 4. gök tabakasına yükselterek, bu âhın sebebi olan sevgilisinin Hristiyan olduğunu da îmâ etmektedir.

Gitmede menzil-i maksûda şühûr ü a'vâm

Esrar Dede¹⁷

(Aylar ve yılların tamamı, güzel turna sürülerinin kıskançlıklarını arttırırcasına, [düzenli bir şekilde] nihâî hedeflerine doğru geçip gitmekte.)

Divan şâirinin yer yüzünde sınırları çizilemeyen muhayyilesi, kanat takarak göğe yükselmeye karar verdiği kelimenin tam anlamıyla erişilmez olur. Öyleki, gecenin karanlığını ışıl ışıl aydınlatan mehtap, turna sürülerinin korkulu rüyası olan bir akdoğan benzetilirse, bölük bölük olan bulutları bir turna alayı gibi önüne katıp kovalayabilir. Şâir, aslında bulutsuz bir gecede mehtabın doğuşunu anlatmaktadır (!):

Gelürse cünbiş-i pervâza bâz-ı eşhebveş
Sufûf-ı ebri *katâr-ı küleng* ider meh-tâb

Şeyh Gâlib¹⁸

(Mehtap, bir akdoğan gibi uçmak için kanatlanmaya başlarsa [doğmaya karar verirse], bulut saflarını turna sürüsüne çevirir.)

Her ne kadar avlanması halk arasında hoş karşılanmasa da turna aynı zamanda makbul av kuşlarından biridir. Özellikle yırtıcı kuşlarla çıkılan avlarda öncelikli hedefler turnalardır. Divan şâiri, gönül kuşunu bir turnaya teşbih etmek istediğinde elbette diğer türlerine göre daha zarif, boyu daha kısa, sesi daha tiz olan ve gözünün gerisindeki alımlı beyaz süs tüylerinden ötürü *telli* sıfatıyla anılan turnaya benzetecektir. Fakat divan şâirinin genel kompozisyonu içerisinde acı çekmek ve aşk ateşiyle yanmakla mükellef olan âşığın gönlü, bir benzetme yoluyla dahi olsa süslenmek gibi rahatlık ve huzur îmâ eden bir eylemde bulunamaz. İşte bu noktada şâirin lirik duyuş tarzı ve keskin zekası devreye girer ve gökyüzünde kanat çırpan gönül turnasının, ancak sevgilinin alıcı doğana benzeyen gözlerinden kurtulabildiği takdirde (sevincinden) teller takınabileceğini şâire fısıldayırır:

Teller takınsun evc-i hevâda *küleng-i dil*
Ger şâh-bâz-ı çeşmün elinden bula felâh

Kâmî¹⁹

¹⁷ Esrar Dede, *Divan*, Hazırlayan: Osman Horata, KBY, Ankara 1998, s. 226.

¹⁸ Şeyh Gâlib, *Divan*, Bulak 1252, s. 9.

(Eğer gözlerinin doğanından kurtulabilirse gönül turnası gökyüzünde teller takınsın)

Hat adı verilen yüzdeki ayva tüylerinin sevgiliye güzellik kattığı bütün divan şâirlerince paylaşılmış bir kanaattir. Fakat yüzde biten tüylerle güzellik kazanan yalnız sevgili değildir. Telli turna da yüzündeki bu süs tüylerinin güzelliği ile ünlüdür. Sevgiliyi ve telli turnayı bu ortak noktalarıyla bir araya getirmeyi düşünen divan şâirini bir takım sorunlar beklemektedir. Söz konusu olan telli turna dahi olsa vücutlarıyla orantısız olan boyunları ve bacakları, güzellik zemininde yapılan bir teşbihi tehlikeye sokacaktır. Ama şâir bunun da çözümünü bulur. Yapılacak tek şey doğrudan sevgiliyi telli turnaya benzetmek değil, yalnızca ayva tüylerinin bulunduğu bölge olan yüzü, telli turnanın yüzüne benzetmektir. Bunun için de sevgilinın karşısına bir profil aynası koymak ve sevgilinın yüzünün o aynaya düşen aksi üzerinde konuşmak yeterlidir:

Aks-i hatt-ı siyehindir ki kafâdâr oldu

Tâ'ir-i hüsnüne mânend-i *küleng* âyinede

İzzet Molla²⁰

(Yüzünde çıkan siyah ayva tüylerinin aynaya düşen görüntüsü, güzellik kuşunun kafasına bir [telli] turnanın telleri gibi oldu [kadar yakıştı])

Türk entelektüel hâfızasının bugün bizim için eski fakat bir o kadar değerli bilgileri koruma zeminlerinden birisi de divan şiiridir. Şu farkla ki divan şâirleri, bilgi ve kronoloji devamlılığını hedefleyen bilim adamı ve tarihçiler olmadıklarından, tam da olması gerektiği gibi bütün bir kültür hamûlesini sanatın emrine tahsis etmişlerdir. Bir başka deyişle şiiri bir malumatın aktarılması için yazmamış, aksine şiirin kalitesini yükseltmek için her türlü bilgiyi lirik bir perspektiften geçirerek kullanmışlardır. Örneğin kuş kanadının ve kuş tüyünün hâkimiyet sembolü olduğu; Türk savaşçılarının çok eski zamanlardan beri külah, kalpak ve miğferlerine, altın suyuna batırılmış ya da kızıla boyanmış kuş tüyleri taktıkları bilinmektedir. Şâir, yaşadığı asırda hemen herkesçe bilinen bu yaygın bilgiyi kullandığı takdirde hedeflediğinden çok daha büyük bir kitleye ulaşabileceğinin farkındadır. Eskiden kimi tasavvufî zümrelerce İlâhî aşkın ifâdesi olmak üzere çoğunlukla dağlayarak göğüslerine açtıkları nal şeklindeki yarayı şâir, torlak bir dervişçesine kendi aşkını timsâlen başının

¹⁹ Kâmî, *Divan*, Hazırlayan: Gülgün Erişen Yazıcı, (yayınlanmamış doktora tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s. 158.

²⁰ Keçecîzâde İzzet Molla, *Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr*, Bulak 1255, s. G/154.

üzerine açmayı düşünmüştür. Amaç aşkının büyüklüğünü ve çektiği acıların tarifsizliğini anlatmaktır. Başındaki bu kızıl nalı, savaşçıların kırmızıya boyayıp başlarına taktıkları turna tüyüne benzeterek de hem kararlılığını ve gözü pekliğini vurgulamış, hem de bu bilgiye sahip olanlarla doğal bir iletişim frekansı yakalamış olmaktadır:

Gamunla farkuma bir tâze na'l kesmiş idüm
Başumda âle boyanmış *per-i küleğ* oldı

Bâkî²¹

(Derdinle başıma yeni bir nâl [şeklinde yara] açmış idim. [Bu kanlı ve dağlanmış görüntüsüyle] Kızıla boyanmış turna kanadına döndü.²²)

Berrak, duru ve gayet açık sarı renge “turna gözü” tâbir edilir. Turna gözü şarap, şiirimizde şarâb-ı nâb da denilen saf şarabı karşılar. Şâirlerimiz şarabın saflığını anlatmak için turna gözü deyimini kullandıklarında “görmek” fiilini anmayı da ihmal etmezler. Ya bir kış gecesi turna gözü şarabı sunan sâkînin dışarıdaki dondurucu ayazı görmesini isterler; ya da içinde turna gözü şarap bulunan kadehin adeta şarabın mûcidi Cem’e ait olan ve sahibine tüm dünyayı seyrettiren mûcizevî kadehe dönüşerek gönlüne tüm âlemi gösterdiğini iddiâ ederler. Bu mânâ helezonu içerisindeyken göz ve görmek fiillerinin tenâsübüyle beytin geri planında oluşturulan ince vurgu fark edilmese de tenâsüp, okur/dinleyici dimağındaki görevini yerine getirir:

Sâkî berü sun *turna gözü* bâde-i nâbı

²¹ Bâkî, *Divan*, Hazırlayan: Sabahattin Küçük, KBY, Ankara 1994, s. 404.

²² Başa takılan (kızıl) turna kanadı başka hayallerde de malzeme olmuştur:

Yel-i sipâh-ı nücûm olmuş idi çarh-ı berîn
Hilâlden takınup başı üzre *perr-i küleğ*

Hayâlî

(Hilâlî bir turna kanadı gibi başına takılan yüce gök yüzü, [bu haliyle adeta] yıldız askerlerinin pehlivanı olmuştu. [Eskiden savaş öncesinde her iki ordunun en iyi savaşçıları ortaya çıkarak teketek döğüşürlerdi. *Yel-i sipâh* tamlaması ile şâir, ordunun en iyi askeri olan bu öncü savaşçıyı kastetmektedir.]

Fark-ı serde şekl-i şemşîrûn yeter *perr-i küleğ*
Bâ-vücûd ol dem ki hûn-ı zahmum içre âl olur

Bâkî

(Başımın üzerindeki kılıcın şekli [görüntüsü], turna kanadı olarak [bana] yeter. Özellikle yaramın kanı ile kızıla boyandığında...)

Kış gicesidür taşrada *gör* çakır ayazı

Sun'î²³

(Sâkî, turna gözü saf şarabı bu tarafa doğru uzat. Kış gecesidir; dışarıdaki çakır ayazı görmüyor musun²⁴ ?)

Câm-ı cihân-nümâ-yı tarab her ne dem yürür

Turna gözü şarâb ile dil âlemi görür

Haşmet²⁵

(Eğlencenin, [sahibine] tüm dünyayı gösteren kadehi ne vakit yürüse, gönül [onun içindeki] turna gözü şarapla *âlemi* seyreder²⁶.)

Divan şiirinde turnaya dair dikkatler elbette yazımızla sınırlı değildir. Türk kültürünün turna benzeri zaman ve mekan üstü yaygın unsurlarına divan edebiyatı ürünlerinde rastlanmaması düşünülemez. Yapılacak araştırmalar hem söz konusu kültür unsurlarının Türk şiir sözlüğündeki çağrışım alanını ortaya koyacak, hem de divan şâirini tanımamıza ve onun sanat anlayışını kavramamıza değerli katkılar sağlayacaktır.

²³ Sun'î; *Divan*, Hazırlayan: H.İbrahim Yakar, (yayınlanmamış doktora tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, s.565.

²⁴ Şarabın vücûdu ısıtan sıcaklığına işâret edilen beyitte ayaz için seçilen *çakır* sıfatı da içki ve sarhoşluk çağrışımları taşır.

²⁵ Haşmet; *Külliyât*, Hazırlayanlar: İ.Hakkı Aksoyak, Mehmet Arslan, Dilek Matbaası, Sivas 1994, s. 222.

²⁶ Âlem kelimesinin argodaki eğlence anlamına da îmâ vardır.